

DOKUMENTUMOK ORSZÁG LILI ÉLETÉRŐL, MUNKÁSSÁGÁRÓL

(Közli: S. Nagy Katalin)

A kortárs magyar képzőművészet egyik legjelentősebb alkotójának, Ország Lilinek első budapesti összegző kiállítására 1979-ben, a festő halála után kerülhetett sor, holott 25 évnyi konok, következetes munkával épített életművének már korán akadtak értő magyarozói, értékének felismerői és a székesfehérvári István Király Múzeum 1967-ben és 1972-ben is bemutatta festészetének egy-egy periódusát. Számos külföldi meghívás bizonyította nemzetközi sikerét: 1966-ban Tel Avivban, majd 1969-ben Rómában rendezett bemutatói után hivatalosan is támogatni kezdték külföldi szerepléseit (Svédországtól Indiáig).

1978-ban kapott végre műtermet a Várban (addig egy tenyérnyi szobában élt, dolgozott, készítette festményeit, monotípiáit, kollázsait, mintegy ezer darabot a 25 év alatt) és engedélyt a Múcsarnokbéli életműkiállításra. Annak előkészítése közben halt meg váratlanul, 1978. október 1-jén.

Viszonylag sok tanulmány, cikk jelent meg róla, de mindössze egy kis könyvecske (Németh Lajos, Képzőművészeti Alap Kiadó, 1974).

1989-ben elkészültem Ország Lili ouvre-katalógusával. Közben nagyon sok fotót, levelet, naplótörédeket sikerült összegyűjtenem. Addig is, míg a nagymonográfia elkészül, életműve, munkássága alaposabb megértéséhez, elemzéséhez szeretném közzétenni e leveleket, fotókat, dokumentumokat: a Nemzeti Galéria Adattára, Vasilescu János, dr. Rácz István magányújtók és testvére, dr. Ország Ferenc segítségével. (A dokumentumokat és leveleket szöveghűen közöljük.)

Elsőnek egy, a Magyar Nemzeti Galéria Adattárában őrzött kérdőívet közlünk fénymásolatban, az eredetit Ország Lili töltötte ki és aláírásával hitelesítette:

MNG

1977.

R.

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA
ADATTÁRA 19538/1976

Kérdőív

1. Név: ORSZÁG LILI
Előző név:
Anyja neve: Markovics Aliz
2. Születési éve, napja és helye: UNGVÁR, 1926. VIII. 8.
3. Mikor és hol végezte tanulmányait: KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA, Bp. 1950
4. Kik voltak főiskolai tanárai, mesterei: SZÓNYI ISTVÁN
5. Mikor, milyen ösztöndíjban részesült: NEM RÉSZESULTEM
6. Volt-e tanulmányúton, hol és mikor: INDIA 1975
(milyen intézmény küldte:) MŰV. MINISZTERIUM
Nemzetközi Trienále
7. Milyen kitüntetésben, díjakban részesült: SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT
(külön feltüntetve állami díj, művészeti díj)
8. Milyen pályázatokon vett részt:
(Hol? Pl. Stúdió, Lektoratus, nemzetközi –
pályázat stb. és melyeken nyert)
9. Milyen közmegegyezéseket kapott: –
10. Hol, mikor volt egyéni kiállítás
belföldön és külföldön, nyert-e
azon díjat: 1967 és 1972 Székesfehérvár
1972 Diósgyőr,
Dunaújváros 1973.
Róma 1969,
Tel Aviv 1966,
1971 Zagreb, (3 művész)
Norvégia 1973 (5 művész)

11. Hol, mikor volt csoportos kiállítása: 1970 Nemzeti Galéria,
belföldön és külföldön: 1969 Múcsarnok,
(nyert-e ott díjat) 1972 Miskolc,
1973 Szeged, 1974 Győr. stb.
1970 Paris, 1970 Wroclaw,
1972 Dortmund, 1971 Stockholm,
1973 Luxemburg
12. Alkotásai milyen közgyűjteményekbe kerültek: 1975 Delhi
(csetleg a művek címének megjelölésével)
Székesfehérvár István Kir. Múzeum
Pécs Modern Képtár, Nemzeti Galéria
13. Volt-e művésztelepen, hol, mikor, mennyi ideig:
FŐISKOLÁS KOROMBAN
14. Megjelentek-e már életrajzi adatai, hol, mikor:
MŰVÉSZETI LEXIKON
Németh Lajos: (Mai Magyar Művészet) Ország Lili 1974
Képzőművészeti Almanach I. 1969
Ilpoliedro (Roma) 1969 (ápr.)
Ilpoliedro (Roma) 1969 (sept.)
Les Lettres Francaise 1970 III. 25
Műgyűjtő 1971 I. sz., The New Hungarian Quart. 1968. 30. sz. stb.
15. Eddigi munkásságából melyeket tartja fontosabb műveinek:
(címe, mérete, kinek a tulajdonában van?)
„Múltba nyíló kapuk” (Pécs Modern Képtár) 160×120
„A labirintus kapui”(Székesfehérvár Múz.) 171×153
16. Jelentek-e meg írásai, hol, mikor?
NEM
17. Munkásságát ismertető fontosabb írások és szerzőik:
Németh Lajos, Szabadi Judit, Passuth KR., Pilinszky János
18. Végez-e művész-pedagógiai munkát, hol, mióta:
NEM
19. Milyen idegen nyelven beszél, vagy csak olvas, vagy csak ért:
CSEH, NÉMET, ANGOL, OLASZ
20. Kik a kedvelt írói, zeneszerzői, képzőművészei:
(magyar és külföldi régi és mai művészekre egyaránt vonatkozik)
Bach, Mozart, Kafka, Klec, Csontváry, Kemény Zoltán,
Vajda Lajos, Bálint Endre, Deim P.
21. Vannak-e birtokában oly kéziratok forrásművek, vagy tud-e
olyan hazai művészekről származó kéziratokról, levelekről,
vázlatkönyvekről, amelyek megszerzését javasolja a Magyar
Nemzeti Galéria Adattára részére:
NEM
22. Milyen társadalmi egyesületnek tagja, mióta:
(párttagság, szakszerv. tagság, Alap- és Szövetségi tagság)
ALAP TAGSÁG 1957 ÉS SZÖVETSÉGI TAG 1971-TŐL

Kelt, 1976. IV. 26.

Ország Lili

.....
aláírás

Pontos cím: BUDAPEST 1015

Fiáth J. u. 16.

Telefonsz.: 353-198

1947-ben a Képzőművészeti Főiskola mellett Ország Lili munkát vállal, hogy segítse egyedül maradt anyját, öccsét, s egyben külföldi ösztöndíjra pályázik. Megmaradtak a hivatalos változatok mellett Berényi Róbert és Szőnyi István kézírásos ajánlólevelei is:

Ajánlólevél

Oestereicher Lili Főiskolai hallgató festészeti tevékenységét 4 esztendeje kísérem figyelemmel részben mint mestere. A kezdet nehézségein és bizonytalan állapotán hamar úrrá lett, a kitűnő szorgalma és cleven értelmessége egyaránt segítették azokhoz az eredményekhez, amelyek határozott haladásról tanúskodnak.

Most van fejlődésének azon a pontján, amikor a szabadabb művészi alakítás izgalmi állapota jellemzi és éppen ebben a periódusban döntően fontos volna olyan művészeti benyomások és új ismeretek szerzésének lehetősége, amelyet egy külföldi tanulmányút minden bizonnyal a leghatékonyabban elősegítene. Kiváló tehetségén és szorgalmán túl, mély tisztessége és „üricember” gondolkodása, kedves és jó modora eddig is széles körökben váltotta ki a maga iránti rokonszenvet.

A legmelegebben ajánlom felvételre.

Budapest, 1947. ápr. 17.

Berény Róbert

Ajánlólevél

Oestereicher Lili a Képzőművészeti Főiskolán a második esztendő végzi s ott az én vezetésem alatt álló osztályt látogatja. A két esztendő alatt volt módomban őt megismerni s úgy láttam, hogy a kezdetben még félénk és bátortalan tehetsége mindjobban erőre kap és színt és szerkezetet nyer, s leginkább az utóbbi időben munkája erőteljes lett. Ennek folytán nagyon előnyösnek látnám, tehetsége teljes kibontakozásának elősegítésére, ha egy külföldi tanulmányutat tehetne, hogy így tanulmányait nemcsak egyoldalúan, hanem minél szélesebb mederben tőkéltesíthesse.

Ami az emberi tulajdonságait illeti, szerénynek és teljes mértékben megbízhatónak, jómodorúnak találok. Így tehetsége kifejlődésének érdekében a legnagyobb mértékben támogatásra ajánlom mindenkinek és minden közületnek, kikhez támaszért fordul.

Budapest, 1947. ápr. 17.

SZÖNYI ISTVÁN

Ország Lili rendszeresen járt grafológushoz és jósnőhöz is. Általában kézírással lejegyezte, amit mondatnak neki. Egy 1953. szeptember 19-i grafológiai lejegyzést közlünk Ország Lili kézírása alapján:

„Nagyon gyenge boka, sokat bicsaklik a lábam. Sokkal érettebb írás erősebb vitalitás, mintha a vérszegénységem alacsony vérnyomásom javult volna.

Szaporulat 1954–55-re. Két gyermekem lesz. Női baj gyenge méh, gyógyulása folyamatban.

Jó ritmusom van, felfelé szárnyaló, hamar letörök, ismét szárnyalok. Lendületben vagyok, nyugodt vagyok majd valami öreges fáradtság. Mások felé nyugalmat árasztok, szinte lelki klinika vagyok, de inkább magamat nyugtatnám.

Félek az egyedüllétől, nincs okom. Gy.-tól nem szakadunk el, nem lesz hűtlen és nem lesz katona. Nemesak hogy gyerekeinknek örülünk majd, hanem unokáinknak is. (Nagyon rossz a k betű) De nagyon biztató a t.

(pl. Fellendülés és félénk visszahúzódás, nem viszem végig, megijedek nincs önbizalmam.

Túlzott érzékenységből van is idesség. B vitamint és élesztőt kell enni.

Pályám felfelé ível, festegetni fogok. A művészet nem hagy nyugton.

Küszködök, de a „T” betűk mutatják, hogy utat találok és kitör belőlem.

Már az 1954-es év jó és 1955-ben valószínűleg kiállításra is résztveszek.

Mintha még tanulnék festeni (talán mesterképző)

Gy.-ban az idealista és mat. világnézet küzd. A felnőtt és a gyerek. Állásbeli változás nincs egyelőre.

Ősszel valami megbecsülésben lesz részem.

Mint egy kutya olyan hűséggel van irántam.

Mindenki szereti és Ő mindenkit.

A színházba valami személyi változás ami nekem kedvező.

„A” betűnk hasonló (nagyon egymáshoz valók vagyunk. Ideális házasság. Remek férj és apa typus. Keveset beszél, mély belső életet él. Melegszívű nagyon jó ember. Baráti és lelki kapcsolat is van köztünk.

Gy. minden káros szenvedélytől mentes.”

Ország Lili kézírása alapján egy hatvanas évek elejéről való horoszkópot közlünk, valószínűleg férjéről, Majláth György pszichológusról:

„Különböző szülők gyermeke. Életkora 68. Szívzselhűdés. Volt vagy van valami hosszabb betegsége [2-hónapos] valószínűleg fejfel kapcsolatos.

Csontrendszerében kevés a mész nagyon fontos sok gyümölcsöt enni, főleg héjában, különben korai kopaszodás áll be. Elégé szívós. Epével későbbi zavarok. Magas helyekre nem tanácsos menni.

Jó észbeli képesség. Most egy átlagon felül munkán dolgozik, aminck maradandó értéke lesz. Írással foglalkozik, komoly maradandó eredményekkel.

Könnyen befolyásolható, hamar elveszti kedvét, szüksége van állandóan valakire, aki lelki támasza.

Szexuális élete igen komoly probléma számára. Sok viszonya volt vagy van. Ettől függetlenül jó férj típus, aki szereti a családot, otthont, jószívű, önzetlen.

Élettársának olyat kell választani, aki lelkileg teljesen le tudja kötni.

Komoly munkára csak ez serkentheti mert erősen befolyásolható, különösen nők terén, hamar elveszítheti kedvét.

Nem jelent számára nagy problémát valakit elveszíteni.

Egy házassága lesz, sok viszonya volt vagy van. Élete hullámzó, de sikerül általában fennmaradni. Anyagiakra is vonatkozik.

Külföldi út is van életében hivatásával kapcsolatos, amely eredményes.

Családjában 5–6 hónap múlva valaki meghal.

Hiú, szeretik ha nők veszik körül, még ha nem is érzelmi kapcsolatban velük.”

Első gyűjtőjéhez, dr. Rácz Istvánhoz írott leveleiből közlünk kettőt. Mindkettő Ország Lili kevéssé ismert oldaláról tanúskodik: humoráról, szellemességéről.

Természetelvé festők

és Lélekidomárok

Baráti Szövetsége

Visegrád „Főmo” üdülő

Fő u. 38.

Tárgy: beszámoló

Hiv. szám:

4578 - $\frac{X}{a} \sqrt{5+6} - \cos \alpha -$

T. c.

Df. Rácz István főügyész, 2 diplomás jogtanácsos úrnak, oszt. vezető h., érettségi biztos, Fővárosi Tanács mint az I. fokú Bp-i Gyámhatóság képviselője, Fricol Pál és Neográdi képek előfizetője

Budapest

Tárgy: beszámoló

I. 1963. jún. 20-án 15 59' szerencsésen megérkeztünk Visegrádra. Esett az eső ill. nagyon szép idő volt. Útközben fácánokra és tigrisekre vadásztunk. Tahitótfalu után egy zsiráf úszott éppen a Dunában. Visegrád kapujában összetalálkoztunk IV. Béla királlyal, aki üdvözlétét küldi, utána elkísért minket a „Főmo” ba. Fogadásunkra megjelent Mátyás király és Paul Klee valamint Lakatos Tóni és cigányzenekara (vezényelt Klemperer) majd hintón lakosztályunkra vezettek.

Lakosztályunk 1 teljes szobából áll amelyben egy fél piramis áll olymódon, hogy annak terraszai a mennyezetet érik el. Régi egyiptomi építkezés a fáraó idejéből.

A piramison több tárgy volt lehető: pl. egy hóban használható közlekedési eszköz úgy hívják hogy szán, azután IV. Béla matracai, azután egyéb hasznos honfoglaláskorabeli leletek. Többször fölmászunk a piramis tetejére, ahol nagyon jó a levegő és szép kilátás nyílik a szoba más tájaira.

Délután meghívott bennünket Mathias rex és tiszteletünkre most ásatta ki magát. Egyik teraszán orosz-lánokat láttunk, akik éppen vadászatra indultak. Nyomban leültem és megfestettem a vadászjelenetet. Mátyás a fogadóstól nagyon melegen érdeklődött a magyarországi képgyűjtők után különösen emlegett egy Rácz István nevűt, mondtuk, hogy több van. További érdeklődésünkre azt mondta, hogy arra gondol, aki éppen fehérre festette vala szobáját és valami címeres festővel – akiről nekem már Szt. István is beszélt meg már Korniss megmondta, hogy jó kézügyessége van – ano dekorálja a szobáját. A király ezúton is kér, hogy tegye lehetővé ennek dekorációnak a megtekintését, reméli díjtalan, mert éppen elfogyott a pénze, mert köztudomású, hogy a Rottenbiller tartományból 1 képet vásárolt. Érkezéséről postán fogja értesíteni, kíséretében Nabukodonozor lesz.

II. Délután megostromoltuk a várat, nyilakkal lelőttük az ellenséget, a fővezérnek megkegyelmeztünk, mert Fuhamannra hivatkozott és megkínált borral. A foglyokat arra köteleztük hogy a város házán tartoznak jelentkezni minden nap 1/2 9-kor állami gondozásba vételük céljából. Miután a várat megszabadítottuk holmi ellenségétől megrendeztük Habsburg Otto tiltakozása ellenére Ék Sándor gyűjteményes kiállítását, melyre mindenkit szeretettel vár a rendezőség.

A képek 1 óra alatt elkelték, de protekcióval még 1 kapható.

A vár bevétele után elfoglaltuk az egész Országot és kikiáltottuk magunkat Ferencz József császárrá. Erre az alkalomra magát is meghívjuk.

IV. Kriminál Kongresszuson
demonstrált

Majlát György
pecsétje

Mátyás Rex

Cím: Visegrád,
Fő u. 38. „Főmo”
üdülő

Ország Lili
pecsétje

K. pecsétje

(Mind a három aláíráson jellegzetes Ország Lilis motívum látható pecsét gyanánt.)

75. Ország Lili édesanyja (a hegedűs) és nagyanyja, aki nevelte őt, 1920. március 4.

76. Ország Lili nagyanyjával Ungváron 1932. március 20 án

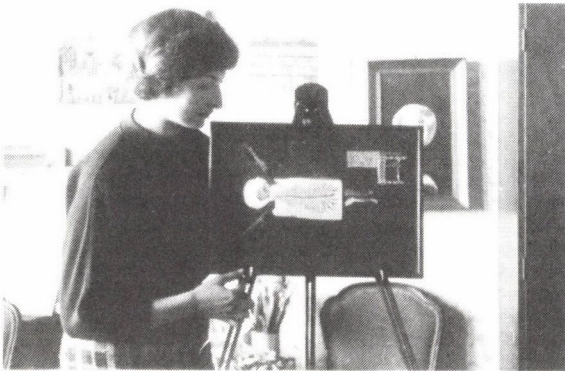
77. Ország Lili és családja: nagyanyja ölében ül, középen édesanyja, mellettük anyai nagyapja. Lili mellett áll édesapja, középen orvos nagybátyja, aki kabbalisztikával, misztikával foglalkozott

78. Ország Lili és öccse ungvári lakásuk erkélyén kb. 1942-ben

79. Ország Lili férjével, Majláth György pszichológussal, 1950-ben Kőszegen

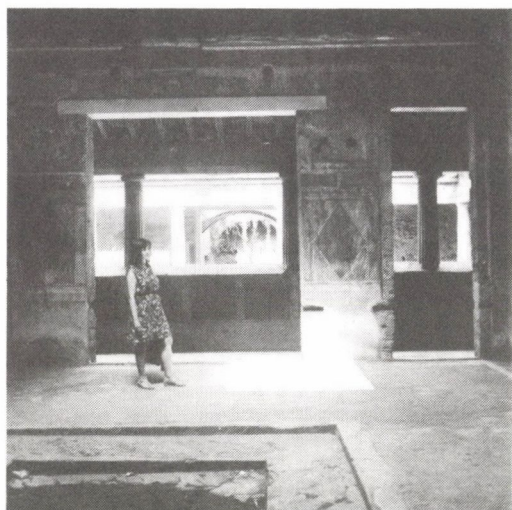
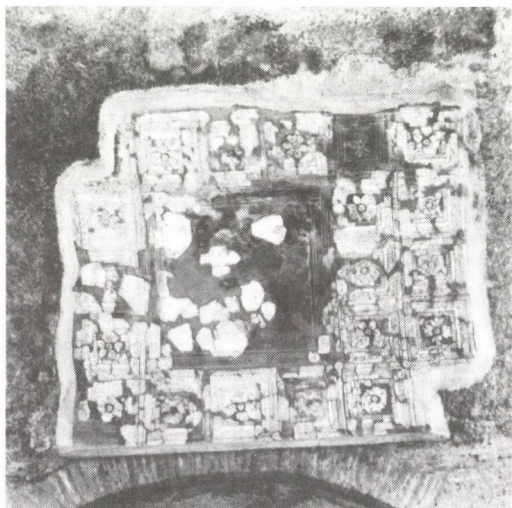
80. I. ker. Fiáth J. utcai egyszobás lakásukban 1958-ban

81. 1968-ban első budapesti bemutatóját Rákosligetben Bálint Endre nyitotta meg

82. Pilinszky János nyitotta meg székesfehérvári kiállítását (Fitz Jenő, Ország Lili, dr. Rácz István, Pilinszky, Koválovsky Márta)

83–86. Rómában véletlenül találkoztak Moldován Domokossal, 1971 nyarán. Együtt mentek Pompeibe. Ország Lili beállítására Moldován Domokos fotókat készített, melyeket Ország Lili felhasználott festményeihez kiinduló motívum gyanánt

Ha én valamiért irigyeltem magát, hát e miatt: át tudta váltani életét az egyetlen continuitásra; a s z e l l e m é r e .

Nem kell újra bizonygatnom nagyon nagyra tartom magát és nekem jogom van – (szerencsére) – nem túl komolyan venni időnkénti „kríziseit”, hiszen maga is tudja, hogy az legalább úgy kell a munkához, mint a világos szoba és csend.

Hát ilyesmik jutottak eszembe ezen a szomorú húsvét vasárnap. Kérem dolgozzon tovább is olyan koncentráltan mint mindig és ha néha van egy kis maradék ereje – sugározza azt felém, mert nagyon elgyengültnek, kiégettnek érzem magamat.

igazi szeretettel

Bandi

Részlet Bálint Endre egy géppel írt párizsi leveléből:

(Magántulajdon)

„Tegnap megnéztem egy kis Klee és Kandinszky kiállítást. Jó nagyot tűnőd-éppen Vajdán, aki ismerte és szerette mindkettőt. Kandinszky valóban festőnek indult, amikor elindította az absztrakt érzelmi festészetet azon az útnán, ahova ma k.b. eljutott, de teóriái vagy minek a következtében elszáradt, mint egy paralizises végtag és lett belőle száraz díszítő izé, magam sem tudom, minek nevezzem amit csinált. 1947-ben mikor együtt láttam képeit, megdöbbentem ennyi félreértés láttán. Neki köszönhető a mai elvont piktúra állapota, helyesebben neki is. Klee viszont nem csak festőnek indult, de az is maradt, Jóisten kegyelméből: nagy kvalitásokkal és minden szertelenségén átszegett valami csodálatos érzék, a gyermeki poézishez. Mint minden lázas kutató Ő is sok megműveletlen törmelékot dobált ki magából és ez természetes, hiszen időhiánya volt, mint minden izgatott léleknek. Néha azt érzem nála, hogy túlságosan is nagy alapélménye volt a mai festészet egynéhány képviselője, de mégsem annyira, hogy ne alakította volna át kleei nyelvre és formára mindezt, miként övele ma ugyanezt teszi Ernst és nem válik kárára. Sőt! Szóval Vajdán tűnődtem, aki ismert minden lényeges dolgot idejéből és egy kicsit túl azon is. Aquarelleiben az 1937–38-asokban, ahol a műgondja nagyobb mint Klee-jé, azt tapasztalom, hogy tudatosan korrigálta már azoknak egyensúlydefektusait, anélkül, hogy másokat „tökéletesített” volna, mint ez megesett Picasso és Braque epigonokkal. És lírája talán bonyolultabb, mint Kleenek és intenzívebb is. (Persze Vajda nem volt gyermeki, nagyon is érett volt, felnőtt-férfi értelemben az. De kellett neki Klee és mások is, hogy meghatározható legyen hovatarozása. Nem vitás Ernst ilyen értelmű szerepe is Vajdánál. Lám milyen érdekes, hogy a korai Ernst, drámai tartalma, hogy alakult át Kleen mint szűrőn keresztül lírai feszültségekben de mégis derűs életszemléletté. Mi lett volna Vajdából, ha élve marad? Talán Kleen és Ernsten túlszárnyaló líra? Nem hiszem. Talán a Kérdés nem is jól van feltéve, hiszen annyira megvolt a teljesen, mindenki mástól elhatárolható egyénisége és mondanivalója. Azt kellett volna kérdeznem, hogy, ha élve marad és nyugati materiális lehetőségek között folytathatta volna munkáját, pénz, műterem, utazás, tárgyaknak, szinte otthont terem; egy boltíves kapu közé gyűjti össze világát. Azután – jön a fekete démoni iszonyat, a gyökérvilág az alvilág, és egy görcsös küzdelem, mint aki fekete polippal viaskodik. Ezek után mi jöhet még? Legyőzetés vagy győzelem: azaz túljutás a sötétség határain. De nem jött. És milyen különös az utolsó periódust nem lehet folytatni, mert annyira személyes volt. Láttam egy Serpont nevű pasasnak színes és nem is tehetségtelen távoli rokon jegyeit; Vajdához mérten szelid örvényléseket, de ezek „csak” képek „csak” képzőművészet és nem átadása egy életnek úgy, mint Vajdánál.”

IRJONI!
Boldog karácsonyt!

Bálint Endre kézzel írt leveleinek egyikéből:

1960. XII. 12. Paris!

(Magántulajdon)

Lilikém, Drága jó barátóm!

Boldog voltam levelével. Igazán jó, tiszta öröm ennyi szeretetét érdemtelenül befogadni, mint ami Magából áramlik felém. Ismételjem e meg, hogy számomra ez olyan, mint egy ajándék, amit váratlanul és érdemtelenül kapunk. Furcsa álmom volt tegnap, már levele vétele után. Otthon jártam és az egész kirívóan szorongós és félelemmel teli álomban egy nagy nagy hodály volt lakásom. Sok emberrel és (?), hogy ott-hagytam Parist. De mint egy boldog pozitív (?) érintett meg annak lehetősége, hogy csak telefonhoz kell rohanjak, hogy halljam a hangját. Hogy tovább mi volt; nem emlékszem. De tudom, hogy nem volt más ez az álom, mint mindennapi gondolataimnak kivételése, amikor elképzelem, hogy már ott vagyok – Maga egyike azon embereknek, akikre úgy gondolok, hogy segítene elviselnem. Sok dolgot. Bár ez nem

rossz érzés. Hiszen nem panaszkodhatom következtetni; annyi, annyi szeretetteljes levelet kapok innen-onnan, de ami magához köt, abban ott van a kölcsönös szellemi egymást segítés igazi ereje is. És engedje meg, hogy kiigazítsam levelének azokat a feltételezéseit, amelyek több mint három éve – maga szerint – a „barátság felszámolását” célozták. Akkor sem volt erről szó! Jól emlékszem a levélre, tudom, hogy mikor írtam és honnan (St. Mauriceból) és tudom, hogy milyen hangulatban íródott! Mi is volt ez? Egyszerűen csak az, hogy elutazásom után felidéztem képcit magam előtt és félelem fogott el, hogy evolúciója ott megakad, ahol én láttam utoljára és a maga valódi személye még akkor körül volt tamponálva az ortodox sürrealizmus nekem markáns egyéniségének lenemmosható hatásával, mint teszem azt: montagaiban Ernst-el és képeiben Chiricovál. Nem volt bennem más, mint türelmetlenség, ami nem engedte meg nekem, hogy evolúcióját követni tudjam. Magával kapcsolatban mindig úgy voltam, mintha korbács (?) volna a kezemben: tovább, egyre csak tovább! És miután nem voltam ott, számomra nem volt meg a lehetőség másra, mint türelmetlenségre. Ami magammal szemben is jellemző és igazságtalan – igaz van. Irínek írtam utolsó levelemben, hogy mulattam levelének azon részén, hogy képem: „függőlegesen” jobban tetszett Magának. Tudniillik (ha csak nem tévedésből írta függőleges szót) – én úgy is festettem és nem vízszintesen! Vízszintesen semmi értelme nincs! Egy olasz reneszánsz kép architektúrája inspirálta és egy figuráció, mely egy fa előtt kifelé a bal oldalon. Azóta még egyszer megfestette valamivel nagyobb méretben és komplikáltabb témával.

A „Várákok” című képem három figurája ha nem is holdfőjel –, de tényleg nagyon rokon a maga holdképű figurációs képével. Ha nem is volt ez direkt-hatás, de a szellemi alapállás rokon. Mind a két képre jellemző egy misztika tartalom, ha ennek a misztikának más is a jelensége magánál és nálam. Pontosabban: megszemélyesített égi testeket, hogy a kozmikus sugárzást ütemesen érzékeltesse, én személyeket (igen mély magányban hullottakat) hoztam olyan környezetben, ahol a várakozás adott értelmet létüknek. Kissé engem tükröznek feminin tartalmaimat – valódi tájban. Tehát a földről el nosztalgiát, míg maga fönről hozta a földre le! De a szerkezet rokonsága, hogy azonos egymás mellettiség van abban is ebben is valami rokonságot teremt. Egyébként eszembe jutott az, hogy már akkor gondoltam erre, amikor képét láttam, hogy valami dolgom lesz, még azzal (?) (?), ami az egymás mellettiségben kap valami magyarázatot. De én a különbséget (mondom) nem az érettebb megdolgozásban érzem, hanem az előbbieken közölt dologban és tulajdonságokban. De mindentől függetlenül – természetesnek tartok minden kölcsönhatást s különösképpen miközöttünk, akik megértjük jól egymás szellemét. Hogy ez mennyire így van: Senki jobban nem appercipálta az „Álomfal” c. képet, mint Maga, akinek hát megírom, hogy közvetve ezt a képet a Csontváry: „Sétalovaglás a tengerparton” sugalmazta, de ezt megelőzte egy kis kép (szinte miniatúr amit: kifejezetten az után akartam festeni – természetesen áttérve az én kialakított formanyelvemre! Még azt, hogy a kép, amit látott fotóban talán életem színben legjobban sugárzó műve. Anna kedvence, is és az enyém is. A hosszú deszkára festett képemnek azóta van egy ikertervező: 150 cm hosszú és 14 cm magas, aminél talán jobbat eddig nem festettem. Az is szintézise az új dolgaimnak, mint a másik a pataki–szennyei régieknek. Az is ott nyugszik valahol a primitív olasz és Csontváry féle kisugárzás közelében, de érzésem szerint még tisztább kifejezéssel, mint az előbbi hosszú képem. Levele olyan igazságokat és olyan szépen kifejezve – hozott felém, hogy nem tudok mást mint teljesen alávetni magam szuggeszciójának. Kérem Lili írjon nekem gyakrabban és Önmagáról sokat!

Boldog karácsonyt. Miért nem hív már haza? Mit érez mindezzel kapcsolatban? Annának mondtam, hogy írt és reklamáta levélét. Remélem nemsokára fordítva lesz: majd Ő fogja magát irigyelni. Gyurkát ölelem. Nagyon szeretem magát!

Bandi

Ország Lili Bálint Endréhez kézzel írt leveleiből.

MTA Művészettörténeti Kutató Csoport (Itsz.: MTA MKCS–C–CI–165.)

Budapest, május 7.

Bandikám! Örülök, hogy végre írt, így én is könnyebben találok kapcsolatot valahogy, mert magam sem tudom miért, de olyan gátlásos vagyok, ha levelet kell írni, egyrészt azért, mert tudom, hogy nagyon neveséges minden levelem (hacsak nem humorizálok, de az is savanyú), ha meg komolyabb dolgokról szeretnék írni, ahhoz nem vagyok elég okos, hogy megfogalmazzam. Ennek dacára ma éppen az utóbbi hangulatban vagyok, mert állandóan felteszem a kérdést hova vezet a festészet a mai művészet? Mit nyújt, kelle-e egyáltalán és kinek és miért? Féltre ne értsen, nem filozofálni akarok, de kérdéseimet alátámasztja a maga levele is. Ugyanis azt írja: „a festészet tömegtermékei nem érdeklik – inkább a régi századok meg nagy ritkán egy nagy mester, mint Ernst” – hát épp ez az ami elgondolkoztat! A régi századok – és a ma tömegtermékei! Eszembe jut milyen mérhetetlen csömört kaptam egy itt kiállított olasz anyagtól (absztrakció, sűrrealizmus, tachizmus) és levéléből arra következtetek, hogy Maga ugyancsak hasonló termékektől kap hányingert. És akkor eszembe jut egy régi bolgár templom egy régi kis ikonnal, amit nem adnék oda száz ilyen kiállításért. Pedig azt a kis ikont és sok olyan kis ikont nem nagymester festette! Nevét nem tudjuk és soha nem fogjuk megtudni, nincs reprodukálva sehol, talán nem is fogják

és rám olyan intenzíven hat, hogy ahhoz hasonlót nem ismerek modern műfajban! Lehet hogy bennem van a hiba? Ugyanakkor nem mondhatnám azt, hogy elzárók magamtól mindent, hiszen tudja milyen mohón nézegettem Ernstet, még régebben Chirico't stb-t és óriásnak tartom Ernstet – Klee-t; de valami nem stimmel mégsem. Az ikonokból – a középkori festészetből valami olyan sugárzik, amit nem nyújt a modern kép, legyen az bárki is (Vajdát kivéve – de nem véletlen, hogy amint illőtől hallok, Ő is mert ikonokon nevelkedett). Aki ikont festett, annak hinni kellett és ha elvétett valamit súlyos áldozatot kellett vállalnia. – Nemrég olvastam ezzel kapcsolatban valamit – ha a szerzetest, aki az ikont festette nem hatotta át teljesen a hit – nagy bűn volt, de ugyanolyan bűn volt ha teljes hittel, de tehetségének nem a legjavát adta – úgy amíg kellett vezekelnie – (sajnos nem precíz a fordítás) de érti mit akarok mondani. – Én ebből nagyon okulkok és egyre jobban az a meggyőződés, hogy ma is sok magát művésznek nevező embert büntetni kellene. – Persze ezt a középkori módszert ma nem ajánlhatom, de nem gondolja, hogy valahol a „művészek” nem néznek saját lelkiismeretükbe? Hát ezért van tömegtermék és ezért kap csömört az ember. Ezek után sokszor arra gondolok, talán sokkal szerencsésebb így festeni, amikor nem állíthat ki az ember, nem vásárolnak nincs kitéve a kereskedő és egyéb divatos örületnek, van valami jó ebben!

Mi a véleménye erről? – Persze gondolhatja, hogy nem haza akarok beszélni, hiszen olyan gyakran elfog a bizonytalanság a miért kérdések tömkelege; ugyanakkor valóban úgy érzem, hogy 2 év alatt eredményes munkát végeztem, de a kérdés változatlanul fennáll, kinek és mit adok én ezzel? –

Most jött meg 2. levele, úgy örülök, ha ír, tudja így legalább egy papiroson keresztül van kontaktusunk, amikor is kérdezhetek és ha akar válaszol, de írás nélkül valahogy nagyon messze van.

Igaza van abban, amit ír, hogy úgy érzi képeim közelebb állnak a maga picturájához. Hát lényegesen közelebb és nagyon érdekes amit most ír, hogy „azok a legjobb képei amelyeket lekent majd a maradványból tovább épített”. Ezt a metódust habár ritkán, de én is alkalmaztam + azzal a mechanizmussal bővítve, amit a montázsaimnál alkalmaztam. Azóta montázst nem is csinállok, mert sokkal izgalmasabb számomra, ha a formákat és színeket én próbálom „megalkotni”, persze a montázs nagyon jó iskola volt számomra. Most azaz már 2 éve tökéletesen értem amiért veszekedett velem, hogy nincs értelme montázst festeni. – Kb. 50 képem van, amit nem látott. Rendszeresen dolgozom minden nap 2 órát minimum, de van úgy hogy állandóan. Egy hetes kiesés is kikökölt és nagyon talajtalanná, ingerlékenyvé tesz. Lelkiismereti kérdést is csinállok belőle, lehet hogy ez hülyeség, de hát azért vagyok, hogy fessek. Értelmesebbt úgysem csináltam egész életemben. Remélem nem nagyképűségnek veszi az előbbi kijelentésem, ez saját számomra valamiféle tartást jelent különböző neuroziséim ellen, amelyek ha eluralkodnak rajtam, akkor korcsnak érzem maga.

Sokszor kérde mit festek, írjak képeimről. Hát bevallom őszintén, erről nem tudok írni. Pedig azt is kellene tudni! Klee-re gondolok, aki nagyon pontosan megtudta fogalmazni, mit csinált és mit akar csinálni. Valamit mégis tudok mondani összehasonlítva a szürrealista periódusommal, ahol tartalmilag és hangulatilag kizárólag egy félelmi szorongásos állapot volt az uralkodó, – bármihez is nyúltam, mindig a kietlenség, a magány stb. volt a jellemző (de hisz ezt maga nagyon jól ismeri), szóval ezt a világot szegényesnek és főleg szegénynek érezvén, más oldalról próbáltam megközelíteni. Hát hogy ez most korszerű vagy sem, azt nem tudom eldöteni. A tachizmus mellett bizonyára konzervatív, mert szigorú kompozíció, és konstruktivitás ami az első pillanatra is szembetűnő, tehát máris 2 olyan tényező, ami ellen a tach-hadat üzent. Én ezt pillanatnyilag nem is tudom feladni, sőt nem is akarom, mert nem bírom a szétfolyást semmiben sem, nem hogy a piktúrában. Az ún. „véletlenekeket” is, akik festés közbe oda kerülnek – 6-szor átgondolva szabad-e otthagyni, vagy hogyan kell tovább módosítani.

És még egy negatívum, amivel tovább tudom meghatározni, – hogy változatlanul most sem jelenik meg semmiféle humor képeimben, (dehát bennem sincs) – én tehát ugyancsak konzervatív lehetek. – Egyelőre többet nem tudok írni, – csak lenne elég pénzem már, csináltatok fotókat.

Mot még egy-két kérdés: Anna dolgozik látta-e – és milyenek? Na meg a Hantai képeiről is írjon.

Bandikám, én most búcsúzom, rémes utazási lázam van, pedig csak augusztusban lesz a moszkvai út, hátha nem sikerül elutaznunk, de én már most bújom a könyveket, hogy egy kicsit felkészüljek a sok gyönyörű látványra.

Ha idétlen levelemhez tud valami okost mondani, akkor ne várakoztasson sokáig és pótolja ki azt a hosszú időt, amit nem írt eddig.

Nagyon sok szeretettel ölelem

Lili

VI. 28. (Elfejtettem bedobni a levelet)

(Ltsz.: MTA MKCS-C-I-165.)

1961. IV. 13.

Bandikám kedves!

Nagyon-nagyon örültem levelének, Maga nem is tudhatja mennyire! Most leírom részletesen – majd megérti.

Egy plakátra kaptam megbízást decemberben (véletlen) elvállaltam, mert filmtörténeti kiállítást kellett hirdetni, montázssal dolgozhattam és kedvem volt hozzá! A plakátot elkészítettem kedvemre a cég-

nek is nagyon tetszett, persze az elején közöltem velük, hogy a hirdető biztosan nem fogja elfogadni, mert nem az ő emberük csinálta. Eltelt hat hét miután a hirdető zsúrije közölte, hogy ezt nem fogadja el. Ez nem volt számomra váratlan és mivel tudtam, hogy a cégnek joga van ragaszkodni hozzám, így hát elmentem azzal a nővel, aki a munkát nekem kiadta, gondolván, hogy ő majd kiharcolja (Áginak hívják az egyszerűség kedvéért). Tehát elmentünk a hirdetőbe és várakoztunk amíg a zsűri elé kerülünk. Félóra múlva belépünk: kis szoba, hosszú asztal, közben pasasok sötétben, árnyékban minket leültetnek szembe az ablakkal. Az asztalfőn egy sötét alak néz kinyújtva a kezét rám bök: „szóval maga a tettes” felszólítással. Azt hittem vádlottak padján ülök! Minden indulatomra ráültem és próbáltam kívülről figyelni az egészet. Azok félórán keresztül fősögték, tele indulattal, hogy miért így – miért nem úgy stb., stb. olyan ocsmányul, hogy azt elmondani nem lehet. Process hangulata volt az egésznek tkp. semmi másra nem emlékszem. Az elnöklő sötét figura mint egy ügyész, úgy ült és osztotta a vádakait. Félóra múlva kikecmeregtünk, Ági teljesen kiborult én csak annyit mondtam, hogy Kafka nagyon jó író volt. Utána közölte velem Ági, hogy az elnöklő sötét figura rendezte ezt a kiállítást, amelynek a plakátját én terveztem és bizonyára hiúsági kérdésből nem fogadta el, hiszen nem őt bízták meg vele. Egyébként a kiállítást több ezer forintot vágott zsebre. Ez hát világos volt.–

Aznap este teljesen kiborultam, nem hiúságból, nem a plakátért, nem személyemet illetően, hanem az egész út, ami még soha nem fordult velem elő, megakartam semmisíteni mindent, amit eddig csináltam, egyszerűen egy teljes negatívisztikus magatartás lett rajtam úrrá, nagy erőfeszítésekre volt szükségem, hogy meg ne tegyem.

(A pasast különben Balognak hívják ezt kiderítettem). Szóval teljesen zilált állapotba bemegek a színházba másnap, délben haza is jöttem szombat lévén. Itthon levél várt Magától. Már ez a tény is felvidított, na de amikor olvasom levele végén hogy: keressem fel B. Istvánnét, aki művészi segítségre szorul és mesterre van szüksége, ördögi gondolatom támadt: hátha azonos a két Balogh (bár nem tudtam a férfi keresztnévét) mindenesetre az ötlet csodálatos volt maga is. Persze Balogh ezer van, nem tudom miért is jut eszembe, hogy hátha véletlenül azonos – de a tipp is jó. Így hát telefonáltam Áginak, aki a pasast ismerte és megkérdeztem tőle, mi a pasas keresztnéve. Kiderült, hogy István. Majd megkérdeztem nem tudja-e véletlenül hol lakik, de igen és közölte a címét, az pedig azonos a Maga által említett nő címével.

Mit mondjak ezek után! Hát lehet ennél szebb elégtételt kapni a sorstól! Oda vagyok Maga által irányítva mesternek, ahol belémgázoltak úgy, hogy 24 órára teljesen megtagadtam magam, amikor is vétkeztem, hiszen teljesen elvesztettem az emberekben való hitemet és mindenben való hitemet. Hát ezekben az órákban érkezett a Maga levelet mint egy csoda. Az is.

Remélem megérti, hogy nem egy grafikai hiúsági kérdés az, ami kiborított. Hiszen nem csinálók hiúsági kérdést ott sem, ahol képeimről van szó, pedig az az én területem. Nem tudom sajnos jobban érzékelteni az egészet, még csak annyit, hogy a pasasok között ott ült Hegedűs Pista is, aki úgy tett mint aki soha nem látott és azt javasolta, hogy rajzoljak egy máltai keresztet, gúnyból vagy dögségből mondta, nem tudom.

Most visszatérve levelére, ami úgy jött, mint egy csoda, olyan órában volt időzítve, amikor mélyponton voltam, na és hát összeesve a két név! – hát ezek után rendeződtem –, úgy látszik a távolból is gondoskodik rólam, még akkor is ha erről nem hall.

A nőt egyébként még nem kerestem fel. Ő se engem. Persze a férje nekem ott nem mutatkozott be, úgy hogy nem vagyok köteles tudni erről az azonosságról és ha elmennék oda, akkor úgy is teszek. De még gondolkodom. Írja meg Maga is mi a véleménye és ha véletlenül nem felejtette még el Bandikám, akkor írja meg nekem azt is, hogy mit írt a nőnek rólam.

Különben 9-én délután nem csuklott nagyon? Borzasztóan elkaptak akkor az emlékek és egész délután Magára gondoltam. Mit csinált akkor. Lejátszódott előttem az egész ismerkedésünk, minden látogatása a műhelyben, úgy hogy egész délután Magáról beszéltem a srácoknak. Nem bírtam magamban tartani.

Furcsa, hogy ennyi idő után (9 év) nem hogy eltávolodtunk, hanem sokkal intenzívebbnek érzem barátságunkat és a távolság semmit nem változtat ezen. Nem is furcsa! Így kell lennie. Távolból is rajtam van a keze és fordítva is. Nem tudom, hogy ez Magát vigasztalja-e, nekem nagyon sok erőt ad.

Bandikám szeretném ha Anna irigyelne. Nagyon kérem Magát, kérdezze meg Emmától megkapta-e leveletem és egy könyvet, ugyanis egy éve nem írt nekem, nem tudom miért nem. Kérje meg őt, hogy legalább egy lapot írjon mihez tartás végett, ha már levelezni nem akar. Annóra szerettem őt és nem tudom elképzelni mi oka van a hallgatásra. Megteszi?

Magát is nagyon kérem, hogy reflektáljon erre a levelemre, bár tudom, hogy ezt kérés nélkül is megteszi. Ha tudná, hogy gondolataim milyen sokat sétálnak ott Maga körül!

Sok szeretettel ölelelem

Lili

címem: Bp. I. kerülete (nem II.)

Ország Lili külföldi úttjairól rendszeresen küldött képeslapokat édesanyjának, testvérének. Ezekből közlünk néhányat az eredeti kézírásos lapok alapján:

Tel Aviv okt. 12. (1966.)

Drága Lajoska; képeket kicsomagoltam, és teljesen sértetlenül érkeztek meg. Ez a Te érdemed! Nagyon köszönöm. Bár csak itt lennél, hogy visszafelé is így menjen. A kiállításról csak jövő héten tudok időpontot. Jól vagyok, rengeteget járkálok. Anyut, Ómit, Ferit s Téged sok szeretettel csókolok

Lili

itt sétáltam tegnap

Tel Aviv okt. 17. [1966.]

Édeseim, végre tudok már valamit a kiállítással kapcsolatban: 5-én nyílik! Megérkezett ugyanis a galériás nő és nagyon tetszettek képcim. Nagyon sok munkám van. addig is itt olyan a tempó, amit nem lehet egyszerre megszokni. Írjatok feltétlenül, mert nyugtalanít, hogy még nem írtatok. Címem: O. L. 6/0

PNINA KATZ
TEL AVIV
MAZEH STR. 43.

Millió
csók
Lili

Tel Aviv okt. 30. [1966.]

Édeseim, köszönöm a válasz levelet. Tegnap a sivatagban voltam, éjszaka pedig a Holt-tengernél. Ilyen csodálatos tájat még az én szürreális fejem se tud kigondolni.

Itt küldök Nektek 2 tevét, az egyiknek tegnap be lettem mutatva.

Milliószor csókolok mindenkit

Lili

Róma, IV. 17. [1969.]

Édeseim, itt olyan hideg van, hogy a lelkem is befagy. 3 pulóver és kabát van rajtam. A kiállításról még nem tudok mit mondani, általában tetszik, de hogy vásárlás lesz-e az kérdés.

Én jól vagyok, csak a napsütés hiányzik, vagy kis meleget küldjete. 10-én érkezem haza. Amit Feri kért, elintéztam, azaz megvettem.

Millió csók
Lili

Taormina augusztus 10. (4.ik lap) [197?]

Édeseim, ez a legszebb táj, amit valaha is láttam. A sok utazás után itt 3 napot pihenek, majd Nápolyba utazom, onnan Rómába és haza. Sok szeretettel ölelek Benneteket

Lili

Dokumente über Leben und Werk von Lili Ország
(Herausgegeben von Katalin S. Nagy)

Lili Ország, einer der bedeutendsten Schöpfer der bildenden Künste in den 60-er-70er Jahren, ist vor zehn Jahren 52jährig gestorben. Ihre Malerkunst fügte sich in den Zug der Geschichte der ungarischen Kunst des 20. Jahrhunderts ein, den Namen wie Csontváry, Gulácsy, István Farkas, Lajos Vajda, Kornis und Bálint kennzeichnen.

Sie war eine visionäre und eigengesetzliche Malerin, die das Gesehene nicht abbildete, sondern es durch die Phantasie gefiltert neu schuf und auf ihren Gemälden eine eigenständige neue Welt erschöpfte. In ihren Werken spielen die gewohnten und universell gewordenen Symbole der Kulturgeschichte, der jüdischen und christlichen Religion, eine schwere Rolle.

Sie hatte selbständige Ausstellungen 1967 und 1972 im König-Stefan-Museum von Stuhlweißenburg (ung. Székesfehérvár), 1972 im Burgmuseum von Diósgyőr, 1977 in der Werkstatt-Reihe der Nationalgalerie von Budapest. Erst nach ihrem Tod wurden das Lebenswerk im Jahre 1979 in der Kunsthalle und die aus 48 Bildern bestehende Labyrinth-Serie im Jahre 1980 im Historischen Museum von Budapest ausgestellt. Im Ausland erntete sie in vielen selbständigen und kollektiven Ausstellungen Erfolg.

Die jetzt veröffentlichten Dokumente sind einige von ihr bzw. an sie geschriebene Briefe und sonstige Aufzeichnungen, denen ein reiches, persönliches Fotomaterial beigegeben ist. Sie werden in hohem Maße dazu beitragen, dieses eigentümliche Lebenswerk besser kennenzulernen.

(Von ihrem Werk handelt ein kleines Buch. Lajos Németh: Lili Ország. Képzőművészeti Alap Kiadó, 1974)